

Promoció de l'Accés Obert: situació i mesures per al 2021

(Doc. CO21/18) (AO/Documents/PlaOA2021; ACO 05.07.21; BID/CF 07.07.21; ACO/GTSR 15.07.21)

1. Antecedents

L'any 2017 la Comissió Funcional de l'Àrea de Ciència Oberta va aprovar com a recomanacions el document "Mesures afavoridores de l'OA" (Doc. CO17/17, 02.11.17). Aquestes mesures, de forma resumida, proposaven:

- Procurar contenir el cost del sistema de comunicació científica.
- Incrementar el nombre d'articles en Accés Obert (sigui a través d'acords de contractació de revistes, sigui a través del dipòsit d'articles als repositoris).
- Fomentar la transparència dels acords actuals, tant pel que fa als contractes com pel que fa al cost dels mateixos.

Atès que aquestes mesures afectaven les subscripcions de revistes, se'n va presentar una concreció (Doc. CO18/1) a la Comissió Funcional BID (08.05.18) i a la CE del CSUC (23.05.18). Les concrecions van ser vistes també per la Comissió Funcional de l'Àrea de Ciència Oberta que les va aprovar com a recomanacions per a les universitats membres i participants del CSUC.

Aquestes recomanacions, resumidament, són:

- No signar algun dels acords si es constata una demanda d'increment anual de preu molt per sobre de les acceptades.
- Seleccionar alguna editorial per negociar acords de subscripció que posi en obert el nombre més alt possible d'articles.
- Que es faci obligatori el dipòsit de tots els articles científics publicats per la comunitat acadèmica en els repositoris institucionals de les universitats (amb possibilitat d'embargaments i documents en tancat).
- Fer públics, de forma agregada, els costos de les subscripcions consorciades a revistes com a mesura de transparència.

2. L'Accés Obert al món el 2020

A nivell internacional, l'Accés Obert (AO) el 2020 ha estat caracteritzat pels efectes de la COVID-19 i aquests han estat bàsicament dos. Per una banda s'han evidenciat els beneficis per a la recerca de l'AO i moltes editorials i societats han posat en obert continguts relacionats amb la malaltia que així han pogut ser consultats per tothom i han facilitat la recerca sobre la pandèmia. Per la banda dels usuaris d'informació, hi ha hagut moltes iniciatives que han demanat ampliar l'accés de continguts i reduir o contenir cost¹.

L'Accés Obert ha continuat essent un tema controvertit i la comunitat científica ha debatut els beneficis i els inconvenients del pas de les subscripcions de revistes cap als anomenats acords transformatius que volen fer la transició cap a l'AO a partir de fer que el que es paga per llegir passi a pagar-se per publicar². La iniciativa més nova de l'any és la de la cOAlition S, que ha iniciat una estratègia que pot tenir molt d'impacte i que proposa que els investigadors retinguin els drets de còpia suficients com per complir els requeriments de l'AO³.

Si bé el 2020, cap de les grans iniciatives que hi ha a nivell mundial (acords transformatius o ruptures d'acords) han acabat de consolidar-se com a majoritària, a nivell espanyol els treballs de la CRUE per negociar contractes amb grans editorials han avançat molt i han donat resultats el 2021. Enguany es signaran acords transformatius amb les editorials Elsevier, Springer-Nature i Wiley i amb l'American Chemical Society (ACS). Aquests acords continuen els de subscripcions, i, amb increments de cost baixos, permetran publicar en obert un nombre important d'articles de les revistes d'aquestes editorials que tenen com autor principal un investigador/a d'alguna de les institucions incloses en l'acord.

A nivell català, cal destacar que el Plenari del PNSC va aprovar (13.05.20) el document final de treball en què es basaran les futures polítiques públiques per fer de Catalunya un país capdavanter en recerca i innovació. El capítol 4 d'aquest document recull les principals accions que tenen per objectiu impulsar el sistema català de recerca, les seves infraestructures i la ciència oberta. Respecte a aquesta, s'han establert els eixos i les principals mesures de l'Estratègia catalana sobre ciència oberta⁴; el 2021 hauria de ser l'any de la consolidació i l'execució dels objectius operatius que han de permetre el desplegament de l'esmentada estratègia que es vertebrava a l'entorn dels sis eixos següents:

- Accés obert a les publicacions científiques
- Gestió de les dades de recerca: cap a les FAIR data (findable, accessible, interoperable and reusable)
- Infraestructures per a la ciència oberta
- Capacitats i competències
- Incentius i recompenses
- Coneixement obert i societat

¹ Vegeu, per exemple, [Statement on the Global COVID-19 Pandemic and Its Impact on Library Services and Resources](#) (ICOLC, 13.03.20), [Statement on access to content in response to COVID-19](#) (JISC, 20.03.20), o [Statement on open and sustainable knowledge](#) (Consortis i grups de compra espanyols, 27.03.20)

² Jeffrey Brainard|Jan. [A new mandate highlights costs, benefits of making all scientific articles free to read](#). A: ScienceMag Jan. 1, 2021

³ [Plan S: Rights Retention Strategy](#)

⁴ [Implementació d'una estratègia catalana de ciència oberta. objectius i mesures](#)

3. Despesa feta en Accés Obert el 2020 i altres actuacions a nivell del CSUC

S'ha continuat comptabilitzant el que es paga per publicar en obert, a partir de l'acord de la CE del CSUC del 31 de gener del 2018. Les dades pel que fa al 2020 són:

- De les deu universitats que aporten dades, vuit han proporcionat l'import del cost comptabilitzat i dues han aportat estimacions de la despesa (l'any passat van aportar dades nou universitats i d'aquestes, quatre ho feien de forma estimada)
- Segons les dades recollides, la despesa per publicar en obert el 2020 ha estat de 2.261.460,64€; això representa un increment del 21,67% respecte el pagat el 2019 que van ser 1.858.599,16€.
- El gastat per publicar en obert pagant APCs representa un 19,62% del que les universitats van gastar el 2020 en subscripcions de revistes, que va ser 11.523.619,72€.
- Dues universitats proporcionen dades del pagat per APCs en revistes daurades i en híbrides i d'aquestes dades es veu que la majoria de cost va a parar a les primeres (en l'estimació de la UB 792.108€ es paga a revistes daurades i 201.303€ a híbrides; en la comptabilització de la UAB les dades són 291.954€ vs 24.421€). Per al 2021 es proposarà demanar a totes les universitats fer aquesta distinció.
- Només dues universitats proporcionen dades de despeses altres que no siguin APCs. Les quantitats pagades són petites (UPF: 2.908€, UOC: 3.560€). Per al 2021 es proposarà no demanar més aquesta dada.

La recollida de dades ha millorat en fiabilitat i es torna a constatar que la despesa de publicar és considerable (en valors absoluts i relatius). Donat que el pagat en APCs ha de considerar-se part del cost del sistema de comunicació científica, el cost total d'aquest és de 13.785.080,36€.

S'ha continuat treballant per coordinar les accions pro Accés Obert tant en l'àmbit espanyol com internacional. Per tal de recolzar les negociacions de la CRUE d'acords transformatius, s'han fet moltes reunions amb els consorcis espanyols (BUCLE, Madroño, CBUG, CBUA i CSUC), els grups de compra (G-9 i UNIRIS) i el CSIC. Amb aquest grup s'ha preparat i aprovat l'*Statement on open and sustainable knowledge* (veure l'annex 4) en el que es demana a les institucions finançadores de la recerca i als editors que accelerin la transició cap a l'AO i que aquesta es faci en un entorn de sostenibilitat. El mateix s'ha fet a nivell europeu, amb les reunions del Southern European Libraries Link (SELL), que agrupa consorcis de Portugal, Espanya, França, Itàlia, Grècia, Turquia i Israel.

4. Revisió dels mandats de dipòsit als repositoris institucionals

La majoria de mandats institucionals d'AO es van fer a partir de l'any 2010; de cara a adaptar-los al nou entorn diverses universitats els estan revisant. El Grup de Treball de Suport a la Recerca del CSUC va analitzar els continguts dels mandats d'accés obert actuals amb la finalitat de millorar el grau de dipòsit de la producció científica als repositoris institucionals de les universitats.

El grup va consensuar el que podria ser un mandat d'accés obert òptim alhora que va constatar que el seguiment i els incentius són tant o més importants que el propi mandat de cara a l'objectiu esmentat. El grup va redactar com a mandat òptim el següent:

- “Qualsevol publicació avaluada per persones expertes (articles, capítols de llibres, llibres, comunicacions a congressos) que hagi estat acceptada i finançada totalment o parcialment amb fons públics o feta per personal de la institució, ha d’estar públicament accessible al repositori institucional amb les condicions següents:
 - El dipòsit en un repositori s’ha de fer com a màxim 1 mes després de l’acceptació i s’ha de dipositar una còpia del document revisat, preferentment la versió final publicada o, si no és possible, la versió final acceptada.
 - El document es posarà en accés obert tant aviat com sigui possible un cop publicat el document. Es respectaran les polítiques editorials i es poden establir períodes d’embargament que no podran superar els 12 mesos. En cas que calgui establir períodes d’embargament superiors caldrà justificar-ho.
- Del dipòsit se’n farà seguiment. L’incompliment del dipòsit pot comportar no poder-se beneficiar d’algun dels ajuts o programes que tingui la universitat.”

5. Mesures de promoció de l’accés obert per al 2021

L’AO continua essent un objectiu perseguit des de diferents fronts. La Comissió Funcional de l’Àrea de Ciència Oberta (17.02.21) va acordar mantenir les mesures preses anteriorment en l’àmbit del CSUC, fent-hi algunes actualitzacions. Així les mesures acordades són les que es detallen a continuació.

Cost

- a) Continuar demanant a tots els proveïdors de continguts (revistes, llibres i BBDD) que les renovacions per al 2021 tinguin com a màxim el cost actual (0% d’increment)
- b) En previsió a una hipotètica cancel·lació d’algun acord es farà una prova per veure quants documents i de quin tipus es trobarien per mitjans alternatius si fos el cas que una editorial determinada en cancel·lés l’accés.
- c) Coordinar-se amb altres consorcis en situacions similars amb la finalitat d’acordar accions possibles quan sigui possible.

Acords de subscripció (BDC)

- d) Participar i recolzar la comissió de la CRUE que negocia acords de renovació transformatius per al 2021 amb les editorials ACS, Elsevier, Springer i Wiley, i defensar que aquests acords no han de suposar un increment al que actualment es paga per subscripcions.
 - Si s’arriba a acords amb grans editorials que comportaran que les universitats disposin d’un elevat nombre de bons per publicar en obert sense pagar el cost addicional dels APCs, es facilitarà la seva gestió centralitzada d’APCs fent els canvis que calgui en els circuits administratius corresponents.
 - També s’acorda que el procediment per assignar APCs que es faci a les diferents institucions sigui en base criteris comuns que cada universitat aplicaria en el seu cas.
- e) Preparar la possibilitat de fer acords de descomptes globals als APCs amb editorials que només publiquen revistes en obert (anomenades ‘gold’), com, per exemple, amb l’editorial Frontiers.
- f) Continuar recolzant opcions d’edició en obert alternatives com SCOAP3 i de nous, si pot ser. Alhora informar als investigadors dels acords d’AO internacionals que els puguin beneficiar.

Repositoris

- g) Revisar els mandats d'Accés Obert per tal de fer obligatori el dipòsit de tots els articles científics publicats per la comunitat acadèmica en els repositoris institucionals de les universitats prenent com a guia el mandat d'accés obert òptim esmentat anteriorment.

Transparència⁵

- h) Afavorir la monitorització del que es publica en Accés Obert (amb les mesures de cada universitat, indicador del Portal de la Recerca de Catalunya, l'Observatori de l'Accés Obert, la Medición del Acceso Abierto REBIUN, etc.)
- i) Continuar recollint dades del pagat en APCs i del cost de publicar en obert i perfeccionar el sistema de recollida.

6. Annexos

Annex 1. Despesa feta en Accés Obert el 2020

	Despesa en APCs					gastat en subscripcions a revistes (dades del 2020)		pagat APCs / pagat subscripcions
	APCs revistes daurades	APCs revistes híbrides	Comptada (altres)	Comptada total	% respecte total gastat	Total gastat en revistes	% APC respecte total gastat en revistes	% APC respecte revistes consorciades
UB	792.108,60 €	201.303,00 €		993.411,60 €	43,93%	4.036.865,56	24,61%	48,26%
UAB	291.954,13 €	24.421,52 €		316.375,65 €	13,99%	1.869.997,65	16,92%	23,53%
UPC	326.000,00 €			326.000,00 €	14,42%	997.059,13	32,70%	39,98%
UPF	191.881,89 €		2.908,00 €	194.789,89 €	8,61%	689.232,86	28,26%	39,48%
UdG	85.927,08 €			85.927,08 €	3,80%	493.408,04	17,42%	20,57%
UdL	96.114,30 €			96.114,30 €	4,25%	653.553,02	14,71%	21,64%
URV	45.303,98 €			45.303,98 €	2,00%	709.621,96	6,38%	7,92%
UOC	45.674,98 €		3.560,00 €	49.234,98 €	2,18%	411.887,74	11,95%	13,79%
Uvic-UCC	15.476,75 €			15.476,75 €	0,68%	134.052,52	11,55%	13,51%
URL	138.826,41 €			138.826,41 €	6,14%	348.334,21	39,85%	145,93%
GenCat						1.179.607,03	0,00%	0,00%
Total	2.029.268,12 €			2.261.460,64 €	100,00%	11.523.619,72	19,62%	

⁵ S'elimina la mesura de demanava a la CRUE publicar la despesa espanyola en subscripcions perquè ha deixat de tenir sentit en el context actual.

Annex 2. Test de mesures preventives en cas de cancel·lació

Durant el primer trimestre de 2021 es va realitzar un test de mesures preventives amb 100 articles d'una de les editorials amb les quals es tenen acords de subscripció. L'objectiu d'aquesta prova era veure quina seria la disponibilitat d'accés d'aquests articles en el cas que cessés l'acord amb l'editorial.

El CSIC es va encarregar de fer una selecció de 100 articles que es van repartir entre les 12 universitats que conformen el Grup de Treball de Suport a la Recerca. A través d'una plantilla creada pel CSUC, es va buscar informació sobre l'accés alternatiu als articles, concretament si es trobaven en accés obert, quina era la plataforma on es podia trobar i quina versió de l'article estava disponible (preprint, postprint, versió publicada...). D'altra banda, també es va demanar una aproximació del temps i cost de demanar l'article a través de Préstec Interbibliotecari a altres universitats, excloent les universitats espanyoles i el CSIC.

Les plataformes que es van agafar de referència per trobar els documents en accés obert van ser cercadors com Google Scholar, BASE, CORE, el Portal de la Recerca de Catalunya; programaris com Unpaywall, l'Open Access Button i també es va tenir en compte el repositori Sci-Hub, que conté articles de pagament en obert.

Dels 100 articles, només 4 no es van trobar en obert. De la resta:

- el 34% es van trobar en “*Free Access*”, que són articles pels que no s'ha pagat cap taxa de publicació però que estan en accés obert per decisió de l'editor (decisió que l'editor pot canviar en qualsevol moment)
- un 32% són accessibles a través d'alguna de les plataformes mencionades.
- el 30% restant, només són accessibles a través d'Sci-Hub.

En el cas que un article es demanés per PI a universitats no espanyoles el temps mitjà de recepció seria d'un dia i mig i es pagaria una mitjana de 9,5 €.

Annex 3. Mandat òptim de dipòsit als repositoris institucionals

Per aquelles universitats que vulguin renovar el seu mandat d'accés obert, recomanar que el seguiment i els incentius són tant o més importants que el propi mandat i tenir en compte com a mandat òptim el següent:

“Qualsevol publicació avaluada per persones expertes (articles, capítols de llibres, llibres, comunicacions a congressos) que hagi estat acceptada i que finançada totalment o parcialment amb fons públics o feta per personal de la institució, ha d'estar públicament accessible al repositori institucional amb les condicions següents:

- El dipòsit en un repositori s'ha de fer com a màxim 1 mes després de l'acceptació i s'ha de depositar una còpia del document revisat, preferentment la versió final publicada o si no és possible, la versió final acceptada.
- El document es posarà en accés obert tant aviat com sigui possible un cop publicat el document. Es respectaran les polítiques editorials i es poden establir períodes d'embargament que no podran superar els 12 mesos. En cas que calgui establir períodes d'embargament superiors caldrà justificar-ho.

Del dipòsit se'n farà seguiment. L'incompliment del dipòsit pot comportar no poder-se beneficiar d'algun dels ajuts o programes que tingui la universitat.”

Annex 4. Statement on open and sustainable knowlegde

Statement on open and sustainable knowledge

27th March 2020

The fight against the COVID-19 pandemic has revealed the importance of sharing scientific knowledge immediately and openly among the research community.

In the modern world, the circulation of scientific knowledge has been done through journals to which researchers, universities, research centers, hospitals, etc. subscribed to via their libraries.

The migration of print journals to digital format and to the Internet has boosted the ease of accessing their content, although it has maintained the need to have funding sources to subscribe to them. Researchers have been able to access the articles at any time and from anywhere, provided that the institution in which they work is subscribed to the journals in which those articles were published.

Scientific knowledge is thus freed from physical obstacles, but still bound to economic obligations that make its access subscription-dependent. The Open Access and Open Science movement seeks to make the outcomes of scientific research immediately available to the research community. Opening research results improves and accelerates science and contributes to finding solutions to the great social challenges we face such as the current COVID-19 pandemic.

In recent years, publishers have benefited from the pressure to publish in open access by charging fees through the so-called APCs (Article Processing Costs). The payment of these costs falls on researchers, to which the amount already paid by institutions for subscriptions should be added. The result is that, in many occasions, the scientific community pays twice for the same thing.

The diverse consortia, purchasing groups, associations and institutions that sign this declaration and that are hiring journals for academic libraries, we all want to state that worldwide knowledge is understood to be a world heritage, and that today's world needs this knowledge to be openly and immediately available to everyone.

We also state that scientific communication has its costs, and that “open” does not mean *free*. The institutions we represent do not want to stop contributing to their costs. However, they consider that the money that is already being paid in subscriptions to scientific publications should be enough to maintain the current system while it goes Open Access.

In a similar way to what our colleagues do [internationally](#) or in some countries ([France](#), [United Kingdom](#), etc.), with this statement we all want to urge both the institutions that support and carry out research, and the publishers and providers of information services to accelerate the transition towards Open Access within a framework of economic sustainability.